

УДК 796.92:351.82:332.12

В. Шикеринець

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЛИЖНОГО ТУРИЗМУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Подано теоретичні положення та практичні рекомендації щодо удосконалення організаційно-економічного та інформаційного забезпечення розвитку лижного туризму з метою підвищення ефективності використання туристично-рекреаційного потенціалу територій.

Ключові слова: державне регулювання, місцеве управління, сфера послуг, туризм, рекреація, лижний туризм.

У сучасних умовах розвитку України в кожній галузі відбувається пошук нових шляхів і методів виробництва, здійснюється аналіз сучасного стану, окреслюються перспективи на майбутнє. Одним із перспективних напрямків розвитку туризму є лижний туризм. Лижний туризм є невід’ємною складовою загальнодержавної системи фізичної культури і спорту, спрямованої на розвиток фізичних, інтелектуальних та морально-вольових здібностей людини шляхом її залучення до участі у спортивних походах різної категорії складності та змаганнях із техніки спортивного туризму. Лижний туризм є важливим засобом сприяння підвищенню трудової і соціальної активності людей, задоволенню їх творчих, естетичних та моральних запитів.

Лижний туризм здійснює різноманітні економічні, виховні, пізнавальні, рекреаційні, оздоровчі та інші функції, але через низку чинників рівень їх реалізації на сьогодні не відповідає потенційним можливостям туристично-рекреаційного потенціалу України.

Об’єктом дослідження є лижний туризм в Івано-Франківській області, а предметом дослідження – процеси становлення та розвитку лижного туризму в області.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що розробка і впровадження механізмів регулювання лижного туризму сприятиме раціональному та ефективному вирішенню проблем, пов’язаних із розвитком туризму в Україні загалом.

Серед перспективних напрямів розвитку туризму в Україні у XXI ст., вважаємо, має стати розробка нових, цільових маршрутів для вітчизняних та зарубіжних туристів із урахуванням топографічних карт областей [1].

Головна особливість лижного туризму полягає у тому, що він, на відміну від більшості видів туризму, не потребує відносно великих матеріальних видатків. Організаційне та матеріально-технічне забезпечення відповідних заходів значною мірою здійснюється силами та засобами самих туристів.

Івано-Франківська область – одна із не багатьох в Україні, придатних для розвитку практично всіх зимових видів відпочинку. На території області діє понад 50 гірськолижних витягів, придатних для катання на лижах і сноубордах і розрахованих на початківців, дітей, любителів та професіоналів.

Найбільшою популярністю користуються такі гірські території, як: м. Косів, села Шешори та Тюдів Косівського району; Поляниця (ТК “Буковель”), с. Вишків Долинського району, селище Верховина та с. Ільці Верховинського району; Яблуниця і Ворохта Яремчанської міської ради.

Розвиток зимових видів відпочинку загалом сприяє розвитку сільського туризму в області, а також створенню додаткових послуг для відпочиваючих, зокрема: пунктів прокату гірськолижного та туристичного спорядження, пунктів харчування, організації дозвілля та активного відпочинку для туристів. Любителів зимових походів на гірських лижах чекають маршрути по хребтах Кукул та Кострич.

Серед центрів, що активно розвиваються на території області, гірськолижний туристичний комплекс “Буковель”, який став “перлиною” зимового відпочинку в Карпатах, відомого далеко за межами України. Розбудова комплексу розпочалась у 2001 р., функціонування з 2002 р. розташована на висоті 920 м н. р. м., за 100 км від Івано-Франківська. Найвища точка курорту 1372 м (г. Довга), площа 450 га.

Це єдиний в Україні приклад розбудови курорту за темпами розвитку при поєднанні новітніх технологій проектування та будівництва. ТК “Буковель” став стержнем інтенсивного розвитку туристичної інфраструктури, підприємництва у сфері туризму та обслуговування і залучення інвестицій на територію Яремчанської міської ради.

Проблеми розвитку туризму вже декілька десятиліть перебувають у центрі уваги науковців. Найбільший інтерес у цьому зв’язку становлять праці Л. Агафонові, В. Азара, В. Безносюка, М. Біржакова, М. Волошина, І. Зоріна, В. Євдокименка, В. Квартальнова, В. Кифяка, О. Короля, М. Крачила, О. Любіцевої, В. Мацола, Г. Папіряна, В. Сеніна, Т. Сокол, В. Федорченка, А. Чудновського, І. Школи та інших.

Аналіз наукових джерел із проблематики державного управління окремими сферами суспільного життя в Україні, державного регулювання економіко-господарської діяльності, зокрема й галузі туризму, свідчить, що українським вченим тут належить вагомий теоретичний доробок. Цим питанням присвячені наукові праці Ю. Алексеевої, В. Бакуменка, В. Друк, В. Бодрова, В. Вакуленка, І. Валентюк, Л. Давиденко, В. Князєва, Ю. Куца, О. Лебединської, В. Лугового, О. Оболенського, М. Пірен, Є. Ромата, Г. Ситника, С. Сьоміна, А. Ткаченка, А. Чечель, О. Шаптала та інших.

Водночас деякі політико-управлінські аспекти теорії та практики державного регулювання в галузі лижного туризму потребують подальшого осмислення в науковій літературі. Йдеться про особливості просування національного туристичного продукту на світовий ринок, способи залучення іноземних інвестицій у туристичну галузь, можливість підтримки органами місцевого самоврядування розвитку туризму в регіонах України тощо.

Лижний туризм – різновид туризму на лижних засобах пересування. ЛТ різноманітний: це і одноденні прогулянки по готових лижнях, і недільні переходи по засніжених лісах, це і багатоденні автономні походи, складні експедиції в горах або в Антарктиді чи Арктиці, скі-тури (позатрасове катання) на гірських схилах без підйомників і гірськолижних курортів, сноубординг, сендбординг, гелі-скіінг.

Лижі – древній винахід людини, призначений для подолання снігових просторів. У старих туристських довідниках можна знайти детальний опис індіанських лиж гуронського типу, лиж “пікерель”, сибірських голиць, чукотських “воронячих лапок” тощо. Проте всі ці традиційні снігоступи є скоріше екзотикою, сучасні лижі за асортиментом поділяються на бігові, мисливські, прогулянкові, слаломні, стрибкові, туристичні. За матеріалом на: пластикові, дерев’яні, дерев’яно-пластикові, з металевою окантовкою.

Є п’ять основних типів пересування на лижах, що призначені для різних цілей: *Amateur skis* (аматорські лижі), *Freeride skis* (фрірайд лижі), *Race carving skis* (перегони

на карвінгових лижах), *Race skis* (перегони на лижах), *Special purpose skis* (спеціальні види лиж).

Різновидом лижного туризму на сьогодні став гелі-скіінг, коли лижники стрибають з вертольота, який піднімає сміливців на вершину високої гори, із висоти вони оцінюють складність траси й заздалегідь можуть продумати маршрут спуску. Ще одним лижним різновидом туризму є сендбординг, різновид лижних перегонів для тих, хто не може дочекатися початку зимового сезону, і використовує для цього пісчані дюни. Останнім часом він завоював велику популярність серед сноубордистів. Випробувати себе у цьому виді спорту можна на місцевому пляжі, а до справжніх піщаних дюн доведеться вирушити у більш віддалені місця, на-приклад у Марокко чи Алжир.

Лижний туризм на сучасному етапі розвивається у двох основних напрямках: змагальний туризм (підготовка та участь у змаганнях із техніки спортивного туризму) та маршрутний туризм (проходження туристично-спортивних маршрутів). В історії розвитку лижного туризму ці два напрямки завжди були нероздільні. Але якщо походи були основною формою туристично-спортивної діяльності і відносно давно запровадженні у спортивну класифікацію (у 1950 р.), туристичні змагання і збори мали другорядне спрямування. Переважно вони використовувалися для перевірки готовності туристичних груп для виходу на категорійні маршрути.

У 90-х рр. XX ст. основна кількість лижних категорійних походів здійснювалася за межами України. Основні райони таких походів: Хамар-Дабан, Саяни, Приполярний та Полярний Урал, Кольський півострів та інші. Лижний туризм в Україні має вже більше ніж столітню історію. Саме у ті часи сягають перші лижні подорожі по українських Карпатах. Організаційно він зміг сформуватися у середині 50-х рр. XX ст., коли з'явилися перші секції лижного туризму в містах Західної України. Найбільшого свого розвитку лижний туризм досягнув у середині 90-х рр. XX ст., коли у спортивні лижні походи щорічно ходило декілька тисяч осіб, а відповідні комісії існували у більшості обласних федераціях спортивного туризму. У порівнянні з радянським періодом лижний туризм у сучасній Україні перебуває у стані тимчасового занепаду. Нині ним займаються орієнтовно 500 – 1000 осіб, а представництво областей становить 10 – 11, що є надзвичайно низьким показником і говорить про кризу цього виду туризму. Тому, на думку більшості, туризмознавців важливою є оцінка сучасного стану лижного туризму в Україні та визначення перспектив його розвитку.

За типом подолання перешкод найчастіше лижний туризм поділяється на рівнинний і гірський. Лижний туризм за типом маршруту має такі види: *радіальний* – шлях пересування з відвідуванням, як правило, одного місця обслуговування та екскурсійного показу, тобто початок і кінець. Він відбувається в одному туристичному (географічному) пункті перебування, розташовуючись в якому, туристи здійснюють подорож в інші пункти, перебуваючи в якому туристи здійснюють подорож в інші пункти призначення, повертаючись в початковий пункт; *лінійний* – шлях руху з відвідуванням декількох пунктів обслуговування і екскурсійного показу, коли місця початку і завершення маршруту не збігаються, тобто розташовані в різних туристичних (географічних) пунктах перебування; *кільцевий* – метод організації екскурсійного та туристичного маршруту, при якому туристична (екскурсійна) група пересувається по кільцевому маршруту з одного до іншого місця, зазвичай з ночівлею; *комбінований* – шлях пересування, який складається з елементів радіального, лінійного та кільцевого маршрутів у певній комбінації.

Мета статті – визначити сучасний стан і перспективи розвитку лижного туризму в Україні.

Здійснивши аналіз розвитку лижного туризму на Прикарпатті, ми зробили висновок, що лише окремі фірми з тенденцією до стабільного розвитку, або які займають лідируючі позиції, спроможні розробляти цікаві пропозиції та вкладати інвестиції в нові туристичні маршрути. Більшість туристичних фірм на ринку орієнтується на вже створені маршрути і зацікавлені в отриманні комісійної винагороди. З огляду на це, традиційно-популярними напрямками, які пропонують майже всі туристичні агентства Івано-Франківської області, є: гірськолижні курорти та бази Карпат (Буковель, Яремче, Ворохта, Славське, Драгобрат, Ужгород, Рахів), закордонні напрямки (Словаччина, Польща, Болгарія, Туреччина, Румунія, Австрія, Іспанія, Франція, Фінляндія, Швейцарія).

Експерти з лижного туризму визначили *найкращі лижні курорти світу*: Австрія – *Кітсбухель*; Італія – *Кортіна*; Канада – *Раслер Блеккомб*, *Озеро Луїза*, *Національний парк Банфф*, *Мон-Тремблан*; Сполучені Штати Америки – *Вейл*, *Стоу*, *Аспен*; Франція – *Шармоні*; Швейцарія – *Церматт* тощо.

З огляду на ці обставини, на думку вітчизняного науковця О. Колотухова, необхідно звернути серйозну увагу на лижний район – Українських Карпат. В останньому радянському “Переліку класифікаційних туристських спортивних маршрутів на 1989 – 1992 роки” приведені лише два маршрути II та III категорії складності по Карпатах”. Карпати завжди вважалися “несерйозним” з погляду на лижний туризм регіоном, придатним лише для походів I – II категорії складності. Однак вже в “Переліку класифікаційних туристських спортивних маршрутів України” з’явився як експериментальний маршрут IV категорії складності, який проходить по Горганах, Свидовцю та Чорногорі. Досвід альпіністів, що здійснюють зимові сходження на вершини Чорногори свідчить про те, що такий маршрут під силу лише дуже досвідченим групам із високою ймовірністю його повного проходження. Основними причинами є складні погодні умови взимку в Українських Карпатах (від відлиги до штормових вітрів на хребтах), висока лавинна небезпека, необхідність володіння альпіністською технікою (будівництво снігових стінок, організація ночівель на відкритій місцевості, рух в “кошиках”) тощо. Тому необхідно змінити відношення до Українських Карпат. Перспективними районами для таких маршрутів, окрім вищезазначених, є Гринява, Марамароський масив, Полонинський хребет (Боржава, Красна, Руна), Чивчини та інші [2].

Відсутня інформація про проходження категорійних лижних маршрутів по Гірському Криму. А завчасний випуск групи на маршрут (за всіма вимогами Маршрутно-кваліфікаційної комісії) взагалі робить такі походи проблематичними.

Ще однією проблемою, яка відрізняє організацію змагань із лижного туризму від змагань з інших видів туризму, це та, що туристам-лижникам необхідне розміщення в стаціонарних умовах. Своєю чергою, туристичні організації для розміщення туристів поділяються на групи: *туристична база* – готельний тип будівлі, сезонної або цілорічної експлуатації, з приміщеннями культурно-побутового призначення, підприємствами громадського харчування, приміщеннями для туристичної роботи. Туристична база знаходиться на трасі туристичного маршруту і організовує туристичні походи і екскурсії для відпочивальників, готує їх теоретично і практично до похідного життя; *туристичний готель* – будівля готельного типу підвищеної комфортності з приміщеннями культурно-побутового призначення, підприємствами громадського харчування ресторанної форми, приміщеннями для туристичної та екскурсійної роботи на об’єктах, що знаходяться, як правило, на туристичному і екскурсійному маршруті в місті, передмісті або туристичному центрі;

притулок – місце для відпочинку туристів на маршруті з достатнім рівнем обслуговування, що має спрощені приміщення для розміщення туристів на нетривалий час і умови для приготування їжі. *Притулок* діє як форма туристичної бази; *мотель* – туристичний готель для автотуристів, на території якого передбачені стоянки для автотранспорту і умови для їх технічного обслуговування та ремонту; *кемпінг* – комплекс сезонного обслуговування туристів, що має спрощені приміщення для їх розміщення і територію для стоянки транспорту, вогнища для приготування їжі та підприємства громадського харчування.

При тій ситуації, коли всім видам туризму виділяють однакову суму на проведення чемпіонатів України, то якісне проведення лижного чемпіонату є великою проблемою. На сьогодні розміщення навіть у приватному секторі коштує 60 – 100 грн з особи за добу проживання без харчування, тому розміщення команди до 10 туристів протягом 5 – 7 днів змагань є суттєвою сумою, а якщо додати сюди необхідність проведення тренувальних зборів, то це вже значні витрати.

Проблемою підтримання необхідної спортивної форми є той факт, що сніговий сезон у більшості регіонів України, і зокрема в Карпатах, триває до 3-х місяців. Так, лижники-туристи вже започаткували проведення в закритих приміщеннях зимової особисто-командної першості України. Тому лижникам необхідно удосконалювати свою техніку і майстерність протягом не лижного сезону в інших видах туризму – пішохідному, гірському тощо.

Правила проведення туристичних змагань переважно є стримуючим фактором. Складність трактування, неоднозначність підходів до вибору дистанцій, значна кількість протестів на дії суддівської колегії – все це не додає популярності і масовості змаганням із лижного туризму. Це потребує перегляду діючих Правил і внесення до них відповідних змін і уточнень.

На сьогодні, цей вид туризму не є олімпійським, як наприклад, близькі до нього гірськолижний та лижний спорт, що в умовах нашої країни обмежує державну та місцеву підтримку і відповідне фінансування. Це пояснюється багатьма чинниками, які передусім не відповідають сучасним вимогам, що висувуються до олімпійських видів спорту: технічна складність (правила туристичних змагань ускладненні не тільки для глядачів, а й для самих учасників, мають багато умовностей та неоднозначностей у трактуванні); складність телетрансляцій тощо.

Враховуючи все це, необхідно прагнути до виконання цих вимог, щоб розраховувати на якусь перспективу. Водночас необхідно зберегти специфічну особливість лижного туризму, щоб він не нагадував паралельні види спорту (лижний та гірськолижний). В реальних умовах – лижний маршрут – це довга лижна гонка, на яку туристи-лижники виходять на бігових лижах, а штрафи за технічні етапи в середньому становлять приблизно 5% від загального результату і практично не впливають на загальний біговий результат. Мабуть учасники повинні долати маршрут із контрольним вантажем (залежно від вагової категорії), який імітує туристичне спорядження.

Як засвідчує практичний досвід – треба експериментувати, проводити нові види змагань – екстремальні гонки, рятувальні роботи, дистанції за вибором, зв'язки, естафети, особисті заїзди тощо.

Щодо прокладання нових маршрутів, то зрозуміло, що значно більше цією проблемою мали б опікуватися органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, знайшовши фінансування, залучивши до вирішення проблем провідних науковців, які мають напрацювання із цих питань.

Для розвитку лижного туризму необхідно: збільшити друк науково-популярних видань про Українські Карпати; продовжити маркування туристичних маршрутів у

гірській місцевості; створити широко розгалужену мережу туристичних клубів і секцій туризму, а також за уніфікованою схемою розробити в кожній області одно-дводенні маршрути. Розвиток лижного туризму як масового руху викликає необхідність розробки на науковій основі генеральної схеми розміщення зон туризму та організованого відпочинку в країні. Туристичне зонування території країни повинне передбачати не лише місця для будівництва туристичних установ, але і резервування територій для туристичних маршрутів, які є головним вмістом активного відпочинку.

Пріоритетними завданнями з розвитку лижного туризму: *маршрутного лижного туризму* (на комерційній основі проводити початкову та середню туристичну підготовку із залікових походів I – II категорії складності; проводити походи-експедиції по Українських Карпатах із проходженням найвищих вершин (хребтів); проводити походи IV – V категорії складності в лижні регіони країн – сусідів тощо); *змагального лижного туризму* (розширити кількість змагань; напрацювати технічні вимоги до спорядження тощо).

Висновки

Лижний туризм в Україні на сучасному етапі перебуває у кризовому стані. Тому необхідно здійснити ряд заходів як в маршрутному, так і в змагальному лижному туризмі, для його подальшого розвитку.

Проведені дослідження в черговий раз підтверджують, що лижний туризм буде розвиватися настільки ефективно, наскільки туристичні підприємства, установи та організації будуть здатні налагодити співпрацю зі спортивними федераціями, клубами та самодіяльними туристичними організаціями. І, відповідно, зуміють спільними зусиллями розробити нові цікаві маршрути як для новачків, так і для професіоналів своєї справи та любителів екстриму.

Література

1. Шикеринець В. В. Деякі аспекти розвитку етнотуризму в Україні (на місцевому рівні) / В. В. Шикеринець // Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи [Текст] : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (2 – 3 березня 2011 р., м. Львів) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України ; Львівський інститут економіки і туризму. — Львів : ЛІЕТ, 2001. — С. 23.

2. Про концептуальні засади розвитку видів спортивного туризму в Україні [Електронний ресурс] : Постанова Федерації спортивного туризму України № 9 від 16.12.2007 р. — Режим доступу : <http://www.geocities.com/elbrus1.geo/kofst/fed/Zasady.htm>.

V. Shykerynets

REGIONAL ASPECTS OF SKI TOURISM DEVELOPMENT: CURRENT STATE AND PROSPECTS

The theoretical principles and practical recommendations for the improvement of the organizational, economic and informational support of ski tourism development in order to increase the efficiency of using the tourism and recreation potential of the area are considered.

Key words: government regulation, local control, services, tourism, recreation, ski tourism.